

Leven en werken van
de heilige
Sergius van Radonezh

Sergei Jumati

Gozalov Books
Den Haag

Dit boek is vertaald en uitgegeven met zegen van
Zijne Eminentie Simon, Aartsbisschop van Brussel en België en
van Den Haag en Nederland

Originele titel: "Житие и деяния преподобного Сергия Радонежского, всея России игумена и чудотворца".

ISBN: 978-90-79889-36-5

© Gozalov Books, Den Haag, 2013

Tel.: 070-352 15 65

E-mail: gozalovbooks@planet.nl

Websites: <http://paagman.mijnbestseller.nl/gozalovbooks>
www.hetsmallepad.nl

Redacteur: Marijcke Tooneman

Vertalers: Marijcke Tooneman en Guram Kochibrolashvili

Illustraties: Natalia Komarovskaya-Jumati

Correcties: Klooster Moeder Gods Portaïtissa
te Trazegnies, België

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook worden opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

Introductie van de schrijver	6
Hoofdstuk 1. Jeugd en jongelingsjaren van de eerbiedwaardige Sergius	8
Hoofdstuk 2. Stichting van de Hermitage van de Drieëenheid	16
Hoofdstuk 3. Geestelijke oorlogvoering	23
Hoofdstuk 4. Hegoemenschap	28
Hoofdstuk 5. Twaalf monniken	32
Hoofdstuk 6. De wonderbaarlijke bron	35
Hoofdstuk 7. Opleving van het gemeenschappelijke kloosterleven	40
Hoofdstuk 8. Geestelijke opleving in Rusland	51
Hoofdstuk 9. De wonderen verricht door de hegoumen Sergius	63
Hoofdstuk 10. Het overlijden van de hegoemen Sergius	74
Hoofdstuk 11. De werken van de discipelen en geestelijke vrienden van de heilige Sergius	77
Gebed tot de heilige Sergios van Radonezh	88
Eindnoten	89

INTRODUCTIE VAN DE SCHRIJVER

“U bent God meer nabij gekomen dan ieder ander aards mens”, wordt in het gebed tot de heilige Sergius van Radonezh over hem gezegd.

De heilige Sergius wekte in Rusland de monastieke, ascetische oefeningen weer tot leven en stichtte vele kloosters. Hij voedde een groot aantal monniken-asceten op, die op hun beurt honderden kloosters stichtten, die het licht brachten in het oosten en het noorden van Rusland.

De heilige Sergius was ook een wijze raadgever en bezieler van Russische vorsten en hij werkte tijdens de regering van de grootvorst van Moskou, Dimitri Donskoy, mee aan de vorming van de Russische staat. Na de zegen van de heilige Sergius ontvangen te hebben, verweerde Dimitri Donskoy zich moedig tegen de Tataarse khan Mamay, en versloeg hem in de bloedige Kulikovskaya slag. Zo had de grootvorst de eerste, grote stap gezet naar de afwerping van het Tataarse juk.

Vanwege de opmerkelijke nederigheid van de heilige Sergius, werden tijdens zijn leven geen boeken over hem geschreven. Het eerste boek over de heilige werd zesentwintig jaar na zijn overlijden geschreven door zijn leerling Epiphanius de Wijze. Inmiddels zijn er meer dan een dozijn boeken over de heilige Sergius verschenen, waarvan het boek van de Moskouse metropoliet Filaret als het beste wordt beschouwd. Daar dit boek echter bedoeld is om ceremonieel tijdens de kerkdienst gelezen te worden, zijn vele waardevolle details uit het leven van de heilige weggelaten.

In het onderhavige werk wordt de inhoud van twee boeken opnieuw verteld, tw. “Het Leven van de heilige Sergius” door de priester-monnik Nikon (Rozhdestvenski) en “De heilige Sergius van Radonezh en het Klooster van de Drieëenheid, dat door hem gesticht werd” door de academicus E. Golubinski. De lezer maakt kennis met de voornaamste gebeurtenissen uit het leven van de heilige Sergius, zijn geestelijke visioenen en de getuigenissen van zijn leerlingen. De oorspronkelijke teksten zijn verkort en worden in moderne taal weergegeven, om ze toegankelijker voor de lezer te maken.

De afbeelding op de kaft is een foto van de icoon van de heilige Sergius, die eigendom was van de Nederlandse Koningin Anna Paulowna, echtgenote van de toenmalige Koning Willem II der Nederlanden.

Sergei Jumati
St. Petersburg, januari 2009

HOOFDSTUK 1. JEUGD EN JONGELINGSJAREN VAN DE EERBIEDWAARDIGE SERGIUS

Mijn geweten getuigt dat de heilige Sergius met opgeheven handen voor de troon van God staat, biddend voor allen. O, als u slechts zou weten hoe krachtig zijn gebeden en zijn liefde voor ons zijn, zou u hem ieder uur hebben gesmeekt om hulp, bescherming en zegen voor degenen, die uw hart doen lijden, uw geliefden op aarde en in het hiernamaals,

De Oudvader Zechariah, schema-archimandriet van de Drieëenheid Lavra van de heilige Sergius.

De eerbiedwaardige Sergius, die bij zijn doop de naam Bartholomeus kreeg, werd geboren in een adellijke familie. Zijn geboortjaar is onbekend. In sommige hagiografieën wordt het jaar 1314 genoemd, in andere het jaar 1322. Als we andere bronnen volgen, vinden we bij priester-monnik Nikon, in zijn boek “De biografie van Sergius van Radonezh, Wonderdoener en Vader Overste van geheel Rusland”, de volgende redenering: de naamdag van de Apostel Bartholomeus, naar wie het kind genoemd werd, wordt gevierd op 11 juni. Blijkbaar was dit de dag waarop hij, volgens de traditie, op de 40ste dag na zijn geboorte gedoopt werd. De dienaar Gods werd dus geboren op 3 mei. De familienaam van zijn ouders is ook onbekend. Het is bekend, dat zijn vader, Kirill, vazal was van een van de vorsten van het Rostov vorstenhuis en dat hij zich in de kringen van de adellijke elite bewoog. Zijn moeders naam was Maria. Bartholomeus had twee broers: de oudste heette Stefan en de jongere Peter. Bartholomeus werd geboren op een landgoed, dat vijf kilometer van Rostov de Grote op de weg naar Yaroslavl lag, bij het klooster van de Heilige Drieëenheid. Voor zijn geboorte werd op wonderbaarlijke wijze aangekondigd dat hij een grote dienaar Gods zou worden. Op een dag kwam zijn moeder, met het kind onder haar hart, naar de tempel voor de zondag liturgie. Tot grote verbazing van de aanwezigen in de tempel gaf de baby (in de moederschoot!) tijdens de liturgie drie keer een schreeuw. Eerst vlak voordat het Evangelie werd gelezen, de tweede keer voordat het zingen van het

Cherubijnen Lied begon, en de laatste keer tegelijk met de priester, toen die “het Heilige der Heiligen” verkondigde.

“Laten wij de oude heiligen gedenken,” zegt Epifanius de Wijze, “wier glorie in het Oude en het Nieuwe Testament straalde. Zowel hun ontvangenis als hun geboorte was door een bijzondere openbaring van God voorzegd. Zo is de profeet Jeremia uitverkoren en door God in de moederschoot geheiligd; een andere profeet, Isaiah, getuigt hetzelfde. En zelfs toen de heilige Johannes de Doper nog in de moederschoot was, herkende hij God in de schoot van de Heilige Maagd Maria. Dit onderwerp wordt beschreven in het Evangelie van Lucas in de woorden: “het kind sprong op van vreugde in mijn schoot.” (Luc.1:44) Daarvoor riep het kind profetisch door de lippen van zijn moeder Elizabeth uit: “En waaraan heb ik dit te danken, dat de moeder mijns Heren tot mij komt?” (Luc.1:43)

In de legende van de heilige Profeet Elia wordt verkondigd, dat zijn ouders zagen hoe mooie, lichtende mensen dit kind wikkelden in vlammeende doeken en hem voedden met een brandende vlam Deze profetische verkondiging was als een wonder, vervolgt Epifanius, en zo was het gehele leven van de heilige mens! Voor zijn geboorte gaf God hem het merkteken van zijn genade, en vooraf gaf Hij op ongebruikelijke wijze Zijn Goddelijke profetie van de uitverkorene aan.

Epifanius de Wijze vertelde in zijn boek, dat Bartholomeus al in zijn vroegste jeugd een heel bijzonder kind was. Door velen wordt bevestigd, dat hij Gods merkteken droeg. Men merkte, bijvoorbeeld, op dat hij altijd de melk van een min weigerde, hij dronk zelfs geen moedermelk als de moeder tijdens de vastendagen vlees at. Epifanius de Wijze verklaarde het bijzondere gedrag van de baby als volgt: “Het jonge gewas dat uit een goede wortel voortkomt, moet met zuivere melk gevoed worden.” Op woensdagen en vrijdagen wilde het kind helemaal geen voedsel. Hieromonnik Nikon schrijft dat dit niet slechts een of twee keer voorkwam, maar voortdurend gebeurde. Bartholomeus’ moeder maakte zich zorgen over de gezondheid van haar baby. Ze vroeg raad aan andere vrouwen, die het kind zorgvuldig onderzochten. Maar zij vonden geen tekenen van een ziekte in en op zijn lichaam. Integendeel, het kind hilde niet en scheen plezier te hebben als hij hen zag, dan lachte hij en speelde met zijn handjes.

De heilige Filaret drukte het zo uit: “de beginnende gunsten werden aangegeven en de zaden van zijn toekomstige gunsten werden getoond” in dit kindervasten. Het kind was in de schoot van de

moeder gegroeid met vasten en na zijn geboorte vroeg hij hetzelfde van zijn moeder. En de moeder onderhield inderdaad een streng vasten: zij at helemaal geen vlees en sindsdien dronk de baby de moedermelk, behalve dan op woens- en vrijdagen.

Toen Bartholomeus zeven jaar oud werd, nodigden zijn ouders een leraar uit om hem te leren lezen en schrijven. In die tijd werden alleen kinderen van adel en welvarende families onderwezen. De zonen van vorsten, adel en kooplui kregen strikt godsdienstig onderwijs. Zij leerden lezen en schrijven door het lezen van hagiografieën en de Psalmen. Maar in tegenstelling tot zijn broers, die goed konden leren, voelde Bartholomeus daar weinig voor. Hij begreep niets van de boeken die hij las. Zijn ouders spraken vaak hun afkeuring uit. Zijn broers en zijn vrienden lachten hem uit. De leraren straften hem regelmatig. Bartholomeus voelde zich diep ongelukkig, omdat hij niet kon lezen en schrijven. Hij bad voortdurend tot God om hem dit te leren. Zoals Epifanius de Wijze zegt, alles gebeurde volgens de Wil van God. Toen zou het kind de boekenkennis van God, in plaats van de mensen ontvangen. Eens, toen zijn vader hem opdracht had gegeven naar weggelopen veulens te zoeken, zag Bartholomeus bij de eik een oudere in monnikspij, die in gebed verzonken was. Dit beeld maakte zo'n indruk op hem, dat hij zijn opdracht vergat. Hij liep naar de boom en wachtte tot het gebed beëindigd was. Zijn vrome ouders hadden hun zonen geleerd, dat zij pelgrims voor het eten moesten uitnodigen. De jongen was dan ook van plan om deze bijzondere monnik voor het avondeten uit te nodigen. Toen de monnik zijn gebed beëindigd had, zegende hij het kind en vroeg naar zijn naam en waar hij vandaan kwam. Bartholomeus antwoordde hem en in zijn onschuld vertelde hij, onder tranen, dat hij niet kon leren. De geestelijke vader bad tot God om de jongen te verlichten. Bartholomeus bad vurig met de heilige man mee. Na het gebed haalde de oudvader een klein relikwiekistje tevoorschijn. Hij opende het en nam er een klein stukje prosforon¹ uit. Daarmee zegende hij Bartholomeus en zei: "Neem dit en eet het, kind; dit wordt je gegeven als teken van de goddelijke genade en dat je de Heilige Schrift zult begrijpen. Let er niet op dat deze prosforon zo klein is, want zij is zeer gezegend. Treur niet om je ongeletterdheid. Wees er zeker van dat God jou boekenkennis zal geven en dat je meer zult begrijpen dan je broers en je vrienden, zodat jij zelf de mensen zult gaan onderwijzen."

Bartholomeus nodigde de oudere bij zijn ouders uit. Thuis aangekomen en na de ouders van de jongen ontmoet te hebben, bood de

oudere, zoals de gewoonte was, aan om voor de maaltijd te bidden en vroeg de jongen de Psalmen te lezen. Bartholomeus zei: "Dat kan ik niet, Vader." Toen zei de oudere: "Nu geeft de Heer je kennis van de letters." En tot grote verrassing van zijn ouders, begon de jongen goed en duidelijk te lezen.

Na de maaltijd sprak de oudere met Kirill en Maria en zei dat de Heer hen een gezegend kind had gegeven. "Weet dat uw zoon door zijn deugdzame leven groot zal worden voor God en de mensen!"

Toen de gastvrije mensen uit hun huis kwamen om van de oudvader afscheid te nemen, was hij opeens onzichtbaar, en zij meenden dat hij een engel van God moest zijn geweest.

Wat de oudvader had gezegd, kwam uit: de jongen las zonder moeite de Psalmen en andere boeken, begreep de betekenis goed en legde die aan anderen uit. Zo verlichtte het geschenk van God, dat hij zo onverwachts had gekregen, het denken van de jonge Bartholomeus. En hij streefde zijn broers en makkers voorbij in het leren. Sindsdien was Bartholomeus' gehele leven gewijd aan God. Hij miste geen enkele kerkdienst, las en herlas de hagiografieën, de werken van de Heilige Vaders, oude geschriften, kronieken en legenden. Hij bracht zijn dagen door met vasten en gebed, en wilde slechts een ding: zijn leven aan God wijden.

Voordat hij volwassen werd, verloren Bartholomeus' ouders bijna al hun bezittingen. Hun positie als hovelingen aan het hof van de Vorst van Rostov wankelde. De tijd van Bartholomeus' geboorte was hard en duister en de Tataren overheersten Rusland. Priester-monnik Nikon citeert uit het boek van de Russische historicus Karamzin: "Een oud Russisch spreekwoord: "hoe dichterbij de koning, hoe dichterbij de dood" ontstond toen ons Vaderland in Mongoolse boeien was geslagen. Russische vorsten gingen naar de Horde als naar het Laatste Oordeel: degene die terugkwam met de genade van de khan van de Horde of, in ieder geval, levend, kon zich gelukkig prijzen!" Priester-monnik Nikon schrijft verder: "Vaak offerden zij daar hun leven voor het Christendom en het Heilige Rusland. Daarom schreven zij, voordat zij naar de Horde vertrokken, hun testament en zeiden hun families vaarwel. De mensen leden onder de moedwillig grove en arrogante Tataarse volks-tellers en belastinginners, die in de steden rondtrokken. Zij kenden geen genade en deden wat zij wilden: zij verbrandden en beroofden steden en dorpen, vernietigden en ontheiligden kerken, en doodden en ketenden mensen. Zelfs door eenvoudige kooplui en Mongoolse landlopers werden onze voorouders als verachtelijke slaven beje-

gend. In een dergelijke situatie, zonder eenduidig, krachtig gezag, hadden de lagere hartstochten van minderwaardige mensen, die altijd in grote getale en in zware tijden in nog grotere getale aanwezig zijn, vrij spel. Het Tataarse juk bleef niet zonder gevolgen voor de sociale moraal. “Wij vergaten onze nationale trots,” zegt Karamzin, “we leerden van de slaven doortrapte sluwheid, die bij de zwakken hun kracht vervangt; we bedrogen de Tataren en elkaar zelfs nog meer. Het barbaarse geweld van het afkopen met geld maakte ons nog hebzuchtiger en gevoellozer, onderworpen als we waren aan de onbeschaamdheid van de buitenlandse tirannen. Vanaf Vasiliy Yaroslavich tot Ivan Kalita (de ongelukkigste tijd!) leek ons Vaderland meer op een somber woud dan op een staat: kracht was identiek aan recht; men beroofde niet alleen buitenlanders maar ook de eigen mensen. Men kon zich nergens, thuis noch onderweg, veilig voelen; stelen werd het gezamenlijke bezit van het kwaad.”

In die tijd begon Moskou, het bescheiden vorstendom waarvan Ivan Kalita vorst was, te groeien. Het werd geleid door de heilige bisschop metropoliet Peter. Nikon, de priester-monnik schrijft: “Kort voor zijn dood bemoedigde de heilige bisschop Peter de vorst met de voorspelling van de toekomstige macht van Moskou. “Als jij, mijn zoon,” profeteerde hij, “rust brengt in mijn ouderdom en hier een tempel bouwt, die gewijd is aan de Moeder Gods, zul je beroemder worden dan de andere vorsten, en jouw nakomelingen zullen verheven worden, en mijn beenderen zullen in deze stad blijven; heilige bisschoppen zullen hier willen wonen.” Ivan Kalita had de laatste wil van de oudvader-metropoliet uitgevoerd en God zegende hem met succes voor zijn onderneming, die het Vaderland ten goede kwam. Langzamerhand begon Moskou over andere steden te heersen, en Ivan ontving de eervolle naam “vereniger” van de Russische landen. Na honderd jaar durfde niemand meer te twisten over de hoofdpositie van Moskou: het verenigde het hele Rusland van die tijd, en deze consolidatie redde Rusland niet alleen van de uiteindelijke vernietiging, maar hielp het ook bij het afwerpen van het Mongoolse juk.”

Maar dit proces van de vereniging van de vele vorstendommen, die zich aan het Tataarse juk hadden geconformeerd en alleen hun eigen plaatselijke belangen en privileges in acht namen, ging met veel geweld gepaard. De Moskouse vorst, zijn bevelhebbers en adel ontnamen de vorsten en adel van de andere vorstendommen hun macht en hun landgoederen, en eigenden die zichzelf toe. Op dezelfde manier verloren Bartholomeus’ ouders al hun landgoederen

en moesten zij hun toevlucht nemen in een klein stadje, Radonesh geheten, waarover de jonge zoon van grootvorst Ivan Kalita Andrej heerste. Stefan en Peter, Bartholomeus' broers, waren al getrouwd en gingen in dienst bij de vorst. Bartholomeus vervolgde in Radonesh zijn leven van vasten en gebed.

Peinzend over de ijdelheid van al het aardse, herhaalde de gezegende jongen in gedachten het woord van de profeet: "Wat gewin is er in mijn bloed, in mijn nederdalen tot de groeve?" (Ps. 30:10) (Statenvertaling Jongbloed editie). Het is waar dat God de wereld en alles daarin schiep ten goede van de mensen, maar alles wordt zozeer vervormd door menselijke hartstochten, geweld en onwaarheid, dat het leven van het menselijk wezen uiteindelijk niets anders biedt dan werken en ziekten, en wanneer iemand zich wil bezighouden met de verlossing, met de zachtheid van de geest, ontmoet hij vele obstakels en verleidingen."

"Heer!" smeekte hij soms, als hij in de vertedering van het hart de hele nacht wakker bleef, "als wat mijn ouders mij verteld hebben waar is, als U mij, onbeduidende, al voor mijn geboorte in de wereld de wonderbare tekenen van Uw goddelijke genade hebt getoond, laat dan Uw wil geschieden, Almachtige God! Ontferm U over mij, Almachtige God! En maak dat ik U vanaf mijn jeugd met geheel mijn hart en ziel verheerlijk, want ik heb mij aan U toevertrouwd vanaf de schoot van mijn moeder, vanaf mijn moeders boezem zijt Gij mijn God! En Uw barmhartigheid bezocht mij, toen ik nog in mijn moeders schoot was, dus verlaat mij nu niet, Almachtige God! Mijn vader en moeder zullen mij verlaten als de tijd gekomen is, en aanvaardt U mij, maak mij de Uwe, reken mij tot Uw uitverkoren kudde! Ik ben aan U overhandigd, armzalig en slechts in luiers; redt mij, Almachtige God, van iedere bezoedeling, van ieder vuiligheid, ziel en lichaam, help mij om in vrees een heiligdom voor U te schep- pen, Almachtige God! Laat mijn hart U uitkiezen, laat het genot van deze wereld mij niet verzwakken, laat het dagelijkse gemak mij niet verleiden; laat mijn ziel aan U vastgenageld zijn en laat Uw rechterhand mij aanvaarden ... Laat niet toe dat ik mij op een dag verheug in de blijdschap van deze wereld, maar vul mij, Almachtige God, met geestelijke blijdschap en bijzonder Goddelijk genot; Uw goede Geest geleide mij in een effen land!" (Ps. 143:10)

Op deze manier redenerend en biddend, vroeg Bartholomeus zijn ouders om hem hun zegen voor het kloosterleven te geven. Zijn ouders wilden hun zegen geven, maar vroegen hem eerst om in hun ouderdom voor hen te zorgen, en pas na hun dood in het klooster

te gaan. Bartholomeus was een liefhebbende zoon en bleef bij zijn ouders.

Zijn verlangen naar het kloosterleven was zo sterk, dat zijn ouders er ook zo over gingen denken en zij vertrokken naar het Pokrovskhy Khotkov klooster, niet ver van Radonesh.

In vroegere tijden hadden zulke kloosters afdelingen voor oude mannen en vrouwen. Rusland was toen als een netwerk van kleine vorstendommen, waarin steden en nederzettingen ontstonden en snel groeiden. Het stadsklooster en de kloosters in de buitenwijken werden gesticht dankzij de ijver van de leidende Orthodoxe geestelijkheid, en ook dankzij de wens van vorsten, adel en rijke stedelingen. Elke pas aangestelde vorst probeerde zijn vorstendom te sieren met een klooster. Vooral een stad waar een vorst verbleef, werd, als het geen klooster of kathedraal had, beschouwd als niet goed ontworpen. Zulke kloosters, die midden in de stad werden gebouwd, waar men dagelijks naar toe kon gaan en die aan de godsdienstige behoeften beantwoordden, werden "wereldse kloosters" genoemd. Het is mogelijk dat het dan geen echt klooster was, maar een parochiekerk, waar oude mannen en vrouwen omheen leefden. Volgens de Russische historicus V.O. Klyuchevsky "was er een plaats voor bejaarde burgers om monastieke geloften af te leggen en, voor de poort van de dood, te zorgen voor de toekomst van hun ziel in het andere leven." Deze plaats gaf een onderkomen aan vrome adel, hulpeloze leden van boerengemeenschappen, eenzame mensen, kreupelen, oude vrijsters en bedelaars. Hun kloostercellen in het Khotkov klooster bevonden zich naast de Pokrovsky kerk. Alle mensen die in het klooster woonden, zoals monniken, nonnen, oude mannen, vrouwen en arme leken, deden allerlei werk en organiseerden markten, die door de inwoners van Khotkovo bezocht werden. Het was de gewoonte dat openbare verkopen en markten niet buiten het terrein van het klooster plaatsvonden, maar in het klooster zelf. In datzelfde klooster legde de oudere broer van Bartholomeus, Stefan, een paar jaar eerder, na de plotselinge dood van zijn vrouw, de kloostergelofte af.

Na korte tijd in het klooster geleefd te hebben overleden Kirill en Maria. Nadat hij zijn ouders begraven had en de erfenis aan zijn jongere broeder, Peter had nagelaten die ook zorgde voor Stefan's kinderen, kon Bartholomeus zijn liefste wens in vervulling laten gaan.

* * *

HOOFDSTUK 2. STICHTING VAN DE HERMITAGE VAN DE DRIEËENHEID

Het is interessant op te merken dat kloosters, in de zestiende eeuw, hun leven leidden volgens het Griekse kloosterreglement, waarin instructies stonden over het leven in kluizenaarschap. Doch het was voor het hart van de jonge asceet aantrekkelijker de levensstijl te volgen van de oude Egyptische stichters van het kloosterwezen, de eerbiedwaardige Anthonius, Pachomius en Macarius, die hun geestelijke praktijken in hun hermitages diep in de woestijn beoefenden, ver van de menselijke verblijfplaatsen, en hij besloot in hun voetspoor te volgen.

Het kon hard of zelfs onmogelijk zijn voor de jonge, onervaren Bartholomeus om op deze wijze alleen te leven. Want naast de geestelijke verleidingen, zou hij zeker ook te maken krijgen met wilde dieren en slechte mensen. Bartholomeus smeekte zijn oudere broer om samen met hem in de hermitage te leven. Maar Stefan verlangde niet naar zo'n drastische verhuizing. Hij had de kloostergelofte in het Khotkov klooster afgelegd, niet omdat hij het verheven doel had om God te dienen, maar om zijn eigen gebroken hart te genezen en zijn emotionele lijden te verlichten. Hij had een geestelijk streven, maar hij was ook erg gehecht aan het wereldlijke leven; daarom wilde hij geen kluizenaar worden.

Maar het lukte de vasthoudende en vastberaden Bartholomeus om zijn broer over te halen. Met een paar bezittingen en wat gereedschap gingen zij samen op weg om een geschikte plek te vinden. Op twaalf kilometer van Khotkovo vonden de broers een plek die direct hun voorkeur had. Het was een kleine heuvel die iets boven de omgeving uitstak en daarom Makovitsa² heette. Er omheen was een dichtbegroeid bos, waar nooit iemand kwam. Op enige afstand was een bron. De broers gingen staan om te bidden. In overgave aan God, vroegen zij Zijn zegen om er te werken en te wonen.

De kluizenaars begonnen een onderdak te maken van takken, en hout te hakken voor een hut en een kerk. Handenarbeid was voor hen een noodzakelijk onderdeel van het ascetische leven.

Toen de kerk gereed werd gemaakt voor de inzegening, zei Bartholomeus tegen Stefan: "In het vlees ben jij mijn oudere broer en in de ziel neem je de plaats in van de vader; zeg dus de naam van de heilige aan wie onze kerk gewijd moet worden. Welke naamdag zal hij hebben?"

De kluisenaar Bartholomeus

“Waarom vraag je mij iets, wat jijzelf beter weet dan ik?” antwoordde de oudere broer. “Je herinnert je toch wel dat wijlen onze ouders jou vaak in mijn aanwezigheid zeiden: “Onthoud goed, kind, dat je niet alleen van ons bent, maar van God. God heeft je voor je geboorte

uitgekozen en een duidelijk teken gegeven, toen je tijdens de liturgie in de moederschoot drie keer riep.” De oudere die je doopte en de wonderbare oudvader die ons heeft bezocht zeiden beiden dat jouw driemaal herhaalde kreet in de baarmoeder aankondigde dat je een discipel van de Drieëenheid zou worden. Laat dus onze kerk gewijd worden aan de allerheiligste naam van de Leven gevende Drieëenheid. Zodat het niet ons doel is, maar in overeenstemming met Zijn doel, en laat de naam van God gezegend zijn nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen!”

Bartholomeus en Stefan gingen te voet naar Moskou om metropoliet Theognost te vragen zijn zegen te geven aan de inwijding van de kerk. De metropoliet ontving de verzoekers welwillend en gaf hen geestelijken mee, die het heilige antimins met relieken van de heilige martelaren meenamen, samen met alles dat nodig was voor de inwijding van de tempel. Op verzoek van de broers werd de kerk ingezegend in de naam van de Heilige Leven Gevende Drieëenheid. Het klooster van de Heilige Drieëenheid, dat later beroemd zou worden door de heilige Sergius, werd bescheiden gesticht, met de nederigheid van de hermitage. Priester-monnik Nikon, veronderstelde dat het in het jaar 1340 was. “Deze kerk werd terecht gewijd,” merkt de gezegende Epifanius op, “in de naam van de Heilige Drieëenheid: hij werd gesticht met de genade van God de Vader, de genade van de Zoon van God en met behulp van de Heilige Geest.” De broers brachten hun dagen door met vasten, gebeden, werken en het beoefenen van geduld. Bartholomeus hield van het kluizenaarsleven: hij was dood voor de wereld en de wereld was dood voor hem. Hij gaf zich volledig over aan God. Voor Stefan was het alleen maar hard werken en ontberingen verdragen. Waarschijnlijk was hij niet alleen niet gereed voor het leven in de kluizenaarschap, maar ook niet voor het kloosterleven. Stefan had zich na het overlijden van zijn vrouw teruggetrokken in het Hotkovskhy klooster, op zoek naar een vredige plek om te leven. Hij was ontmoedigd geraakt in het dichte woud, de woeste omgeving. Bartholomeus probeerde hem zover te krijgen tegen deze verleiding te vechten, ontberingen te verduren, maar Stefan luisterde niet en vertrok naar het Bogoyavlensky Klooster in Moskou. Hij kreeg daar een eigen cel, en begon met de monastieke oefeningen, zoveel hij kon. God stelt het pad van ieder van ons vast en niemand krijgt iets te verduren wat boven zijn of haar kracht uit gaat. Stefan begon van het monnikschap te houden, werkte hard en leidde een streng ascetisch leven.

De toekomstige metropoliet Alexius van heel Rusland was in die tijd een gewone monnik in het Epifanie Klooster. Stefan en Alexius waren geestverwanten, zij stonden naast elkaar in de kerk en zongen samen in het koor. Hun mentor en raadgever was de ervaren oudvader Gerontius. Metropoliet Theognost was Stefan, Gerontius en Alexius goedgezind en nodigde hen zo nu en dan uit voor geestelijke gesprekken. Ook grootvorst Simeon Ivanovich, de zoon van Ivan Kalita, gaf Stefan en Alexius zijn aandacht. Volgens zijn wil zalfde metropoliet Theognost Stefan tot presbyter en benoemde hem tot hegoemen van het Epifanie Klooster. De grootvorst koos Stefan als biechtvader. Vasily, de duizendman van de hoofdstad, zijn broer Theodore en andere beroemdheden van de adel volgden het voorbeeld van de vorst.

Inmiddels wende de jonge Bartholomeus zich aan werken en oefeningen, die een lichamenlijk zowel als geestelijk karakter hadden. Pas nadat hij zich, naar zijn mening, voldoende had beproefd, vroeg hij God hem de engelenrang te verlenen, dat is de monastieke wijding.

Hegoemen Metrophanes was het hoofd van een klooster dichtbij Radonesh. Bartholomeus raakte geestelijk vertrouwd met hem, vermoedelijk nog voordat hij in zijn hermitage ging wonen. Het is mogelijk dat hegoemen Metrophanes de kluizenaar in zijn afzondering bezocht en de Goddelijke Liturgie in de nieuwe kerk vierde. De gezegende Epifanius schreef hier niets over, maar hij schreef wel dat Bartholomeus hegoemen Metrophanes gevraagd had hem in de hermitage te bezoeken, en hij was onzegbaar blij met diens bezoek. Bartholomeus verwelkomde de hegoemen als een door God gezonden gast en verzocht hem dringend enige tijd bij hem in zijn cel door te brengen. De vriendelijke oudvader stemde welwillend toe. Na enige tijd vroeg de gezegende jongen de oudvader om hem de monastieke geloften af te nemen. "Vader," zei Bartholomeus, "verricht de liefdesdaad ten behoeve van God en neem mij de monastieke geloften af. Ik heb het monniksleven sinds mijn jeugd liefgehad en ik wens al sinds lang de geloften af te leggen. Alleen de wil van mijn ouders hield me hier lange tijd van af, maar nu, God zij dank, ben ik vrij en als een dorstig hert dat naar bronnen verlangt, dorst ik met hart en ziel naar een bestaan als kluizenaarmonnik."

De hegoemen keerde terug naar zijn klooster, nodigde een paar monniken uit, verzamelde alles wat nodig was voor het afnemen van de monastieke geloften, en nam dit mee terug naar de kluizenaar. Op 7 oktober 1342 deed de drieëntwintigjarige jongeman be-

lijdenis in de “arme kerk van de kluisenaar.” Op deze dag viert de Heilige Kerk de nagedachtenis van de heilige Martelaren Sergius en Bacchus. Volgens het gebruik van die tijd kreeg Bartholomeus de naam Sergius.

Na de ceremonie van de belijdenis voerde hegoemen Mitrofan de Goddelijke Liturgie en het Sacrament voor de kloosterling uit. “De nieuwe monnik was vervuld van de genade van de Heilige Geest en er was een onzegbare geur in de kerk die zelfs buiten waarneembaar was.” De ooggetuigen van het wonder vertelden hier later over en verheerlijkten God, die Zijn dienaren aanwijst.

Zeven dagen bracht de jonge monnik in de kerk door. Iedere dag vierde de hegoemen de Goddelijke Liturgie en diende hem het Sacrament toe. Gedurende deze dagen at Sergius niets anders dan prosfora. Psalmen en geestelijke kantieken kwamen niet van zijn lippen. Hierdoor getroost prees hij God en riep Hem uit het diepst van zijn dankbare ziel aan: “O Heere! ik heb lief de woning van Uw huis, en de plaats des tabernakels Uwer eer. (Ps.26:8); “de heilichheid is Uw huize sierlijk, Heere! tot lange dagen.” (Ps.93:5); “Hoe liefelijk zijn Uw woningen, o Heere der heirscharen! Mijn ziel is begerig, en bezwijkt ook van verlangen, naar de voorhoven des Heeren; mijn hart en mijn vlees roepen uit tot den levenden God. Zelfs vindt de mus een huis, en de zwaluw een nest voor zich, waar zij haar jongen legt, bij Uw altaren, Heere der heirscharen, mijn Koning, en mijn God! Welgelukzalig zijn zij, die in Uw huis wonen; zij prijzen U gestadiglijk. Sela.” (Ps.84: 2-5) “Want één dag in Uw voorhoven is beter dan duizend elders; ik koos liever aan den dorpel in het huis mijns Gods te wezen, dan lang te wonen in de tenten der goddeloosheid.” (Ps.84:11)

Op deze manier verheugde zijn ziel zich en brandde met een goddelijk vuur !

Zeven dagen vlogen voorbij en de tijd was gekomen dat de vrome Sergius afscheid moest nemen van de oudvader hegoemen.

“Vader,” zei de jonge monnik met een lichte melancholie tot de oudere, “u laat mij in mijn hermitage achter ... Ik heb lange tijd de wens gehad om mij af te zonderen en ik vroeg God hier altijd om, met de woorden van de David-Profeet in mijn gedachten: “ik zou ver wegzwerfen, ik zou vernachten in de woestijn.” (Ps. 55:8) En gezegend zij God, Die mijn gebed vervulde. Ik dank Hem om zijn goedheid dat hij mij deze barmhartigheid, om in stilte in de hermitage te leven, niet onthouden heeft... U gaat weg, Vader, zegen

mij, nederige, en bid voor mijn eenzaamheid... Laat mij weten hoe ik alleen moet leven, hoe ik tot God moet bidden, hoe ik geestelijke schade kan voorkomen, hoe ik de vijand kan weerstaan, evenals de gedachten van trots, die zijn dienaren in mij zaaien. Ik ben nog maar een jonge monnik, ik moet u over alles om raad vragen!"

De oudvader verwonderde zich over de nederige gedachten van de nieuwe monnik. "U vraagt mij, zondige, over iets wat u niet minder weet dan ik, O, glorievolle geest!" zei Mitrofan. "U hebt iedere daad geoefend; er blijft slechts over om te wensen dat God Zelf u wijs maakt en tot geestelijke volwassenheid voert."

De oudvader sprak even met hem over de verschillende situaties van het geestelijke leven en maakte aanstalten om te vertrekken. De monnik Sergius wierp zich aan zijn voeten en vroeg opnieuw om hem te zegenen en voor hem te bidden.

"Bid, bid, Vader," zei hij, "dat God mij de kracht geeft om de vleeselijke en demonische verleidingen te weerstaan, en dat Hij mij in deze afgelegen hermitage bewaart voor de wilde beesten."

"Gezegend zij God," zei de oudere en een krachtig geloof klonk in zijn woorden, "Hij laat geen verleidingen toe die te zwaar voor ons zijn; de Apostel zegt namens ons allen: "Ik vermag alle dingen door Christus, Die mij kracht geeft." (Flp. 4:13). Ik vertrek en beveel je aan in Gods handen, dat God jouw toevlucht en kracht moge zijn. Hij helpt je tegenstand te bieden aan de listen van de vijand. God heeft lief die Hem behagen, Hij zal ook jou behoeden van nu tot in eeuwigheid."

Aan het eind van hun gesprek zei hegoemen Mitrofan tot de monnik Sergius, dat God een groot en voornaam klooster zou stichten op de plaats van de kluizenaarshut. Toen deed hij een kort gebed, zegende de monnik en vertrok.

De kluizenaar bleef alleen achter in zijn geliefde hermitage, zonder metgezel, zonder leermeester en helper, met God de Alomtegenwoordige, die nooit hen verlaat die alles voor Hem vaarwel hebben gezegd.

* * *

HOOFDSTUK 3. GEESTELIJKE OORLOGVOERING

Om ons de daad van de heilige Sergius beter te kunnen voorstellen, moeten we de moeilijkheid ervan weergeven, zoals de mensen die deze smalle weg vol treurnis zijn gegaan, die beschrijven. De kluizenaar begint zijn weg met vreugde: niemand heeft hem ertoe gedwongen, en een grote geestdrift voor het ascetisme lokken hem naar de hermitage. Alle leed en ontberingen lijken hem heerlijk, zijn gebed drukt zich uit in tranen, en hij brandt in het vuur van het goddelijk verlangen ... Zo gebeurt het altijd aan het begin van het kluizenaarschap, maar opeens houdt de vreugde op. Er komen dagen van geestelijke droogte en ondraaglijke smart, de gedachten gehoorzamen de rede niet meer en de ziel zou graag van dit kruis wegrennen en verkilt bij alles dat geestelijk is. En bovenal zijn er honger en dorst, kou, en wilde dieren die dreigen aan te vallen. Dan lokt de wereld met de herinneringen uit het verleden, toen het warm en behaaglijk was. Hij zou naar een klooster moeten gaan, waar de vriendelijke broeders zijn pijn zouden delen, en hem met wijze raad en broederlijk gebed behulpzaam zijn bij het gevecht met de vijand. Vervolgens vallen de seculiere wereld en het vlees de kluizenaar lastig met hun eisen, nog niet te spreken over de zondige opwellingen van het hart, wanneer vlagen van hartstocht als een hevige storm opwellen en de kluizenaar naar de seculiere wereld drijven, en hem met een innerlijke vlam verbranden. En als het niet voor Gods genade zou zijn, die het lijdende hart van de kluizenaar troost met haar aanraking, als het niet voor de kracht van Christus zou zijn, die zich in zwakheid volbrengt. (2 Kor 12:9), zou geen kluizenaar deze martelende en uitputtende strijd kunnen doorstaan. En dit zijn nog niet eens alle moeilijkheden van het eenzame leven. Zelfs wanneer de door God gezonden troost de ziel van de kluizenaar binnenstroomt, trachten gedachten van genot, van eigen prestaties en trots, die zorgeloze kluizenaars soms tot morele dwalingen of waanzin hebben geleid, zijn hart binnen te dringen. Op deze manier strijdt de ijveraar voor het geestelijk leven niet tegen bloed en vlees, maar tegen de boze geesten van de lucht, zoals ze worden genoemd. "Zodra deze onzichtbare vijanden merken," zegt de heilige metropoliet Filaret, "dat iemand het wereldlijke leven verlaten heeft en het vlees veracht, en probeert steeds meer in de geestelijke sfeer door te dringen om dichter bij de hemelse Machten en